

INTERESUL SUPERIOR AL COPILULUI ÎN JURISPRUDENȚA CONSTITUȚIONALĂ

STRULEA Maria

doctor în drept, conferențiar universitar
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0002-9197-6919

Summary. *When the Constitutional Court exercises a review of the constitutionality of some norms with reference to the matter of children's rights, the principle of the best interests of the child serves as a pillar of support in the court's assessment. The evaluation of the best interest of the child is reflected in the national constitutional jurisprudence in the spirit of the International Convention on the Rights of the Child and the jurisprudence of the European Court of Human Rights.*

Keywords. *constitutional jurisprudence; constitutions; evaluation criterias; fundamental rights.*

Interesului superior al copilului nu constituie doar o prevedere normativă expresă stabilită în Convenția privind drepturile copilului, dar un principiu esențial pentru a putea asigura și proteja drepturile copilului. Desigur este un principiu care, de la caz la caz [1, § 52], *in concreto*, va impune punerea în balanță a unor valori concurente, determinând să primeze cea care servește interesului superior al copilului. Este principiul care asigură stabilirea limitelor de interpretare și aplicare a drepturilor copilului.

Deși principiul interesului superior al copilului nu este expres indicat în textul constituțional național, atunci când Curtea Constituțională exercită un control de constituționalitate a unor norme cu referire la materia drepturilor copilului sau protecția acestora, desigur că acest principiu servește ca pilon de sprijin în *rationes decidendi* a Curții. De altfel, interesul superior al copilului, deseori, a fost examinat în jurisprudența constituțională corelativ dreptului la viața privată.

În hotărârea Curții nr. 19 din 2017 [2, §43] privind decăderea din drepturile părintești a persoanelor care suferă de narcomanie, Curtea a observat că prevederile art.67 lit. f) din Codul familiei nu erau și nu ar trebui să fie aplicate în mod automat, ci numai în urma unei examinări din partea instanțelor judecătorești, pentru a stabili 1) *dacă au fost săvârșite abateri grave de către părinte în privința persoanei copilului* și 2) *dacă este în interesul superior al copilului aplicarea unei astfel de măsuri*. Așadar, simplul fapt că persoana se află la evidență narcologică nu trebuie să constituie un temei pentru decăderea din drepturile părintești. Prin urmare, protecția dreptului la viața familială nu poate fi absolutizată cu consecința afectării interesului superior al copilului, ultimul fiind singurul criteriu după care trebuie să se călăuzească autoritățile publice pentru a decide cu privire la decăderea din drepturile părintești, și nu starea, statutul sau condiția economică în care se află un părinte, iar decăderea din drepturile părintești apare ca o măsură

adekvată în împrejurările în care menținerea legăturilor de familie ar prejudicia dezvoltarea copilului.

În același timp, Curtea a subliniat că măsura decăderii din drepturile părintești a persoanelor care suferă de narcomanie nu poate fi aplicată în mod arbitrar, fiind necesară asigurarea unui just echilibru între drepturile în concurs, în acest caz dreptul la viața de familie, și interesul superior al copilului.

În respectiva hotărâre Curtea a identificat și anumite criterii în evaluarea interesului superior. Pentru identificarea interesului superior al copiilor într-un caz particular trebuie să se țină cont de două aspecte: în primul rând, este în interesul suprem al copilului ca legăturile sale cu familia să fie păstrate, cu excepția cazurilor în care familia s-a dovedit a fi extrem de nepotrivită; și în al doilea rând, este în interesul superior al copilului ca acesta să se dezvolte într-un mediu sigur și liniștit – *Neulinger și Shuruk, hotărârea din 6 iulie 2010, §136, și R. și H. v. Regatul Unit al Marii Britanii, hotărârea din 31 mai 2011, § 73-74.*

Ulterior, în 2019, atunci când Curtea a exercitat controlul de constituționalitate a prevederilor Legii privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 An al Tineretului [3, § 43] prin care s-a acordat femeilor care aveau copii în vârstă de până la opt ani posibilitatea eliberării de la pedeapsa cu închisoarea, Curtea a admis că acordarea acestei posibilități doar femeilor are la bază o justificare obiectivă și rezonabilă. Prin eliberarea mamelor de la pedeapsa închisorii Parlamentul a acționat în vederea realizării *interesului superior al copilului*, manifestat prin creșterea și educarea acestuia de către mamă.

În Decizia nr. 104/2022 care viza interzicerea întrevederilor părintelui cu copilul său, Curtea a reținut că interdicția întrevederii cu copilul este dictată de necesitatea protejării imediate a interesului superior al copilului sau a protejării stării lui fizice și psihice [4, § 25-28].

În Decizia Curții nr. 70/2022 privind *condițiile dobândirii cetățeniei prin naștere, prin recunoaștere și temeiturile refuzului de acordare a cetățeniei*, Curtea a stabilit că „În cazul în care părinții nu cad de acord asupra apartenenței copilului la statul Republica Moldova, decide instanța de judecată, ținând cont de interesele acestuia. În cazul copilului care a atins vârsta de 14 ani se cere consimțământul lui, autentificat de notar.”

Din argumentarea Curții se deduce faptul că, interesul superior al copilului trebuie evaluat în mod individual, având la bază o analiză a judecătorului față de circumstanțele de fapt în care se află copilul, urmărind ca în final să se dea efectivitate aplicării legii.

Concluzionând la acest capitol, jurisprudența constituțională națională deja a consfințit și a pus în valoare principiul interesului superior.

De altfel, în Comentariul general nr. 14 (2013) a Comitetului ONU privind drepturile copilului, s-a ținut să se sublinieze că la stabilirea criteriilor de

evaluare[5, pct.1] a interesului superior al copilului, „ar trebui ținut cont de faptul că principiul interesului superior al copilului are ca scop final să asigure exercitarea deplină și efectivă a **drepturilor** recunoscute de Convenție și de dezvoltarea armonioasă a copilului.” Prin urmare interesul superior a fost ridicat la rang de principiu de către Convenția privind drepturile copilului tocmai pentru ca să servească ca instrument în exercitarea drepturilor copilului, nu doar în a fi utilizat ca și criteriu la stabilirea politicilor de protecție a acestuia. În acest sens, este necesar să se facă diferența dintre „drepturi” și „protecția” acestora. Limitele protecției care o oferă statul poate fi mai largă sau mai restrânsă, dar *ex ante* trebuie precedată de recunoașterea drepturilor ca atare.

Constatăm că constituantă, de fapt a recurs mai curând la utilizarea termenului de „protecție” decât la recunoaștere ca atare a drepturilor copilului. La respectiva concluzie se ajunge după analiza textului constituțional, cum ar fi la art.50 alin.(1) care stabilește, „(1) Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială. (2) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.” Prin urmare, în ce privește exercitarea obligațiilor sale pozitive, statul și-a reglementat limitele protecției pe care o acordă copiilor, prin protecția copiilor orfani și stimularea dezvoltării instituțiilor necesare ocrotirii copiilor (art.49 din Constituție), sau pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării, statul asigură condițiile necesare (art.50 alin.(5) Constituție).

La o analiză minuțioasă a reglementărilor constituționale, ar fi binevenită o prevedere în textul constituțional care să consacre drepturile copilului.

Colateral, țin să invoc și *Strategia UE privind drepturile copilului* din 24 martie 2021 [6] al cărei principal obiectiv ambițios este de a le oferi copiilor din Uniunea Europeană și din întreaga lume cea mai bună viață posibilă. Respectiva abordare nu este întâmplătoare ținând cont de faptul că copiii constituie 18,3% din populația UE și 30,3% din populația lumii [7]. De altfel, *Carta drepturilor fundamentale a UE* dedică un articol separat drepturilor copilului [8, art.24].

De asemenea, o dovadă în plus a importanței drepturilor copilului, o constituie angajamentele asumate de statul Republica Moldova în baza *Acordului de Asociere RM-UE* potrivit căruia „Părțile convin să coopereze pentru a asigura promovarea drepturilor copilului în conformitate cu legislația și cu normele internaționale, în special Convenția Națiunilor Unite din 1989 privind drepturile copilului, ... (art.137)”.

Din perspectivă comparată a reglementărilor constituționale în materia drepturilor copilului, trebuie constatat că legislațiile statelor sunt diferite, astfel încât sunt state în care constituțiile prevăd reglementări exprese și state în care

constituțiile nu le conțin. O descriere detaliată a dreptului constituțional comparat a fost reflectată în *Raportul Comisiei de la Veneția CDL-AD(2014)005 privind protecția drepturilor copilului: norme internaționale și constituții naționale*, din care printre altele se reține:

„§135. Inițiativele de stabilire a standardelor lansate mai recent de Consiliul Europei au sensibilizat incontestabil statele membre cu privire la importanța consacrării drepturilor copilului în constituție.

§136. Conform dreptului internațional, statele au obligația pozitivă de a respecta, proteja și îndeplini drepturile copilului. Cu toate acestea, efectele limitate ale acestei protecții internaționale subliniază importanța adoptării de către statele membre a unor dispoziții interne cu privire la drepturile copilului.

§138. Analiza dispozițiilor constituționale arată că nu există o soluție unică pentru consacrarea drepturilor copilului în constituție; Fiecare țară trebuie să ia în considerare o serie de factori pentru a decide ce drepturi să afirme la nivel constituțional, cum să exprime aceste drepturi și obligațiile corespunzătoare ale guvernului și cum să se asigure că aceste drepturi sunt puse în aplicare.

§139. În general, cel mai înalt grad de respect pentru standardele internaționale este observat în constituțiile care exprimă drepturile copilului în așa fel încât să reflecte indivizibilitatea acestora, care reflectă principiile generale ale Convenției privind drepturile copilului și care recunosc statutul copiilor.”

Desigur, chiar și în absența unui articol din Constituție care ar prevedea cuprinzător protecția drepturilor copilului, este de remarcat că în procesul exercitării controlului de constituționalitate instanța de jurisdicție constituțională ia în considerare standardele internaționale prin care se exprimă drepturile copilului în așa fel încât să reflecte indivizibilitatea acestora, și principiile generale ale Convenției din 1989 prin care se recunoaște statutul copiilor.

Trebuie constatat că dacă Convenția privind drepturile copilului formează baza pentru recunoașterea copiilor ca titulari autonomi de drepturi, atunci în constituțiile statelor situația este diferită. Unele constituții consacră prevederi exprese privind copilul ca titulari de drepturi, iar alte constituții consacră reglementări privind protecția specială acordată acestora în societate. Cel mai cuprinzător în acest sens pare a fi Actul constituțional federal cu privire la drepturile copiilor al Austriei care prevede „*Fiecare copil are dreptul la protecția și îngrijirea care sunt necesare pentru bunăstarea lui, la o dezvoltare optimă și la realizarea de sine, precum și la protecția intereselor sale în ceea ce privește echitatea intergenerațională. Bunăstarea copilului trebuie să fie principala considerație în ceea ce privește toate măsurile care îi afectează pe copii care sunt luate de instituțiile publice și private.*” [9, art.1] Printre statele care consacră în constituțiile lor copilul ca titular de drepturi fundamentale se enumeră Ungaria [10], Muntenegru [11], Slovenia [12], Irlanda [13]. Există și texte

constituționale care nu oferă copilului un statut constituțional deplin, dar mai curând protector, e.g. Constituția Suediei [14], Letoniei [15], Poloniei [16].

Deși reglementarea câmpului de aplicare al interesului superior al copilului rămâne în marja de apreciere a statului (după cum s-a indicat în Avizul consultativ din 2019 al CEDO pentru Franța), credem că pentru un manifest plenar al interesului superior al copilului care să primeze în exercitarea dreptului acestuia, ar fi oportună consacrarea constituțională a acestui principiu. Chiar dacă interesul superior al copilului la nivel de aplicabilitate e determinat de instanțe, totuși revine legiuitorului să asigure mecanisme legale suficiente pentru a da efectivitate drepturilor copilului.

Referințe:

1. În Avizul consultativ P16-2018-001 din 10.04.2019, CEDO s-a referit că interesul superior al copilului se apreciază mai întâi de toate *in concreto*. Avis consultatif relatif à la reconnaissance en droit interne d'un lien de filiation entre un enfant né d'une gestation pour autrui pratiquée à l'étranger et la mère d'intention [GC] demandé par la Cour de cassation française (Demande no P16-2018-001)
2. Hotărârea nr. 19 din 06.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 67 lit. f) din Codul familiei referitoare la sintagma „de narcomanie” (decăderea din drepturile părintești a persoanelor care suferă de narcomanie) [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=624&l=ro>
3. Hotărârea nr. 10 din 08.04.2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 5 din Legea nr. 188 din 10 iulie 2008 privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 An al Tineretului (pretinsa discriminare a bărbaților condamnați la închisoare care au copii în vârstă de până la 8 ani), §43 [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=695&l=ro>
4. Decizia nr. 104 din 19 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 292g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a textului „comportamentul acestuia din urmă” din articolul 64 alin.(1) din Codul familiei (interzicerea întrevederilor părintelui cu copilul său) [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1215&l=ro>
„25. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a stabilit că articolul 8 din Convenție nu poate autoriza un părinte să ia măsuri care dăunează sănătății și dezvoltării copilului (a se vedea *Endrizzi v. Italia*, 23 martie 2017, § 51).
26. Prin textele „este în detrimentul intereselor copilului” și „prezintă pericol pentru sănătatea fizică și psihică a copilului” legislatorul a oferit indicii pentru aplicarea măsurii stabilite de norma contestată. Aceste indicii limitează marja discreționară a părintelui care aplică interdicția. În cazul în care părintele care locuiește separat consideră că întrevederea cu copilul i-a fost împiedicată în mod

nejustificat, el îi poate solicita instanței să oblige celălalt părinte să-i permită contactul cu copilul. Tribunalele de drept comun sunt mai bine poziționate să evalueze situațiile concrete și să cenzureze eventualele abuzuri din partea părintelui care locuiește cu copilul (a se vedea, *mutatis mutandis, Svernei v. Republica Moldova*, 19 octombrie 2021, § 23).

27. Cu privire la lipsa unei perioade de timp pentru care se aplică interdicția comunicării cu copilul, Curtea reține că, într-adevăr, legislatorul nu a prevăzut un termen pentru aplicarea măsurii contestate. Totuși, legislația îi oferă părintelui care locuiește separat posibilitatea să solicite instanței întreruperea măsurii aplicate.

28. Cu privire la aplicarea măsurii contestate fără participarea instanței de judecată, **Curtea reține că interdicția întrevederii cu copilul este dictată de necesitatea protejării imediate a interesului superior al copilului sau a protejării stării lui fizice și psihice.** Pe de altă parte, Curtea constată că aplicarea interdicției contestate în mod direct de către părintele care locuiește cu copilul minor nu-i anulează dreptul celuilalt părinte să-i solicite instanței un control al proporționalității măsurii și obligarea părintelui care locuiește cu copilul de a respecta graficul întrevederilor.”

5. **Elemente care trebuie luate în considerare la evaluarea interesului superior al copilului:**

- (a) Opiniile copilului
- (b) Identitatea copilului
- (c) Conservarea mediului familial și menținerea relațiilor
- (d) Îngrijirea, protecția și siguranța copilului
- (e) Situația de vulnerabilitate
- (f) Dreptul copilului la sănătate
- (g) Dreptul copilului la educație

Garanții procedurale pentru a garanta punerea în aplicare a interesului superior al copilului:

- (a) Dreptul copilului de a-și exprima propriile opinii
- (b) Stabilirea faptelor
- (c) Percepția timpului
- (d) profesioniști calificați
- (e) Reprezentare legală
- (f) Raționament juridic
- (g) Mecanisme de revizuire sau revizuire a deciziilor
- (h) Evaluarea impactului asupra drepturilor copilului.

6. Strategia UE privind drepturile copilului din 24.3.2021. [Accesat: 29.09.2022] Disponibil:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>

7. În [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice->

and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_ro

8. CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE (2016/C 202/02) [Accesat: 29.09.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO>
9. Actul constituțional federal al Austriei privind drepturile copilului, StF: BGBl. I Nr. 4/2011 (NR: GP XXIV IA 935/A AB 1051 S. 93. BR: AB 8443 S.793.), Articolul 1.
10. Constituția Ungariei „Articolul XVI. Fiecare copil are dreptul la protecția și îngrijirea necesare dezvoltării sale fizice, mentale și morale adecvate...”
11. Constituția Republicii Muntenegru „Articolul 74. Copilul se bucură de drepturi și libertăți adecvate vârstei și maturității sale. Copilului i se va garanta o protecție specială împotriva exploatării sau abuzului psihologic, fizic, economic și de orice altă natură.”
12. Constituția Sloveniei „Articolul 56. Copiii se vor bucura de protecție și îngrijire specială. Copiii se vor bucura de drepturile omului și libertățile fundamentale în conformitate cu vârsta și maturitatea lor. ...”
13. Constituția Irlandei „Articolul 42A. (1) Statul recunoaște și afirmă drepturile naturale și imprescriptibile ale tuturor copiilor și, în măsura în care este posibil, prin legile sale, protejează și justifică aceste drepturi. ...”
14. Constituția Suediei „Articolul 2. Instituțiile publice vor promova oportunitatea pentru toți de a obține participarea și egalitatea în societate și pentru ca drepturile copilului să fie protejate.”
15. Constituția Letoniei „Articolul 110. Statul va proteja și susține căsătoria – o uniune între un bărbat și o femeie, familia, drepturile părinților și drepturile copilului.”
16. Constituția Republicii Polonia „ Articolul 72. Republica Polonă asigură protecția drepturilor copilului. ...”

